

Секція:
ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ЦІННІСНИХ ХАРАКТЕРИСТИК
УКРАЇНСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ КУЛЬТУРИ

Іван ЗУЛЯК

*Доктор історичних наук, професор,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
zulyak@tnpu.edu.ua*

Андрій КЛІШ

*Доктор історичних наук, професор,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Klish_Andriy@ukr.net*

Оксана ЯТИЩУК

*Кандидат історичних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
03охана05@ukr.net*

ВИБОРЧІ МАНІПУЛЯЦІЇ В ГАЛИЧИНІ
НАПРИКІНЦІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Застосування виборчих маніпуляцій польськими владними структурами в Галичині на межі ХІХ–ХХ ст. становило комплексну, системно організовану практику, що охоплювала юридичний, політичний та морально-етичний виміри. Ці дії були спрямовані на збереження та відтворення політичної гегемонії польського панівного класу, водночас блокуючи участь української національної спільноти в представницьких органах монархії.

Юридичний аспект маніпуляцій проявлявся, передусім, у наполегливому збереженні куріальної виборчої системи, яка, попри зовнішню легітимність, була інструментом структурної дискримінації. Виборче право, побудоване на податковому цензі, надавало перевагу заможним верствам населення, переважно польським землевласникам і міщанам, тоді як сільське українське населення було маргіналізоване. Використання адміністративного ресурсу – через контроль над війтами, складанням виборчих списків, навмисні зміни дати й місця голосування – створювало ситуацію, коли правове поле

перетворювалося на інструмент формальної легітимації нерівного політичного доступу.

У політичному вимірі польська еліта вдалася до системної кампанії делегітимізації українського національного руху шляхом нав'язування австрійським урядовим колам образу українців як потенційної загрози державній єдності, зокрема через асоціацію з російським імперіалізмом («москвофільською змовою»). Такий наратив дозволяв виправдовувати застосування репресивних заходів щодо української громади як превентивну стратегію «захисту» стабільності монархії. Цей політичний дискурс також давав змогу польському адміністративному апаратові утримувати монопольну позицію в ключових органах влади, зокрема в Галицькому сеймі та Віденському парламенті.

Моральний або морально-етичний компонент виборчих маніпуляцій полягав у цілеспрямованій кооптації українських представників, здатних діяти як лояльні агенти польських інтересів. Йшлося не лише про матеріальні стимули чи особисті обіцянки, а й про формування специфічного прошарку «хрунів» – політично компромісних діячів, які готові були поступитися національними інтересами заради особистої вигоди. Особливо ефективною така практика була в межах четвертої виборчої курії – селянської, – де опосередкована модель голосування через виборщиків (вальманів) відкривала широкі можливості для політичного тиску, підкупу та маніпуляцій. Таким чином, виборча система не лише репрезентувала нерівність, а й продукувала механізми її політичного відтворення.

Особливої уваги в контексті виборчих маніпуляцій заслуговує роль повітової та місцевої адміністрації, яка виступала ключовим інструментом забезпечення контрольованості виборчого процесу на селі. Значний вплив на хід виборів мала практика політичної експлуатації компрометуючих матеріалів, що накопичувалися на вїїтїв у результаті виявлених фінансових чи адміністративних зловживань. Повітова влада, замість реалізації передбачених законом санкцій, свідомо утримувала цих осіб на посадах, перетворюючи компромат на ефективний засіб тиску. Вїїти натомїсть ставали виконавцями маніпуляційного механїзму: саме вони відповідали за складання списків правиборців, до яких навмисно не включали політично активних українців або включали померлих і відсутніх, що створювало передумови для масштабних фальсифікацій.

Особливо вразливою до адміністративного втручання була виборча система четвертої курії, яка охоплювала переважно селянське населення. Її двоступенева структура передбачала попереднє голосування у громадах для обрання виборщиків (вальманів), які згодом здійснювали остаточний вибір

депутатів. Така схема створювала широке поле для втручання – вальманами ставали переважно особи, лояльні до польської адміністрації, часто обрані за прискореною процедурою в умовах низької поінформованості громади або за відсутності альтернатив. Крім того, організація виборів супроводжувалася навмисним затягуванням часу, зміною локації, необґрунтованим обмеженням доступу виборців до дільниць. Випадки спротиву громад з метою захисту виборчих прав часто завершувалися насильством, зокрема відомим є приклад села, де під час конфлікту, пов'язаного зі списками виборців, загинув селянин Михайло Каганець – приклад цілеспрямованої ескалації з боку влади.

Тиск на виборців і громадських активістів реалізовувався через скоординовану діяльність жандармерії, старостів і чиновників місцевого рівня. У день голосування найбільш активних представників української громади заздалегідь арештовували або затримували за сфальсифікованими підставами, аби запобігти їхній участі у виборчому процесі. Для посилення ефекту адміністрація активно вдавалася до розповсюдження фальшивих бюлетенів – у тому числі заздалегідь заповнених на користь урядових або пропольських кандидатів. Низький рівень грамотності серед українських селян використовувався як додатковий важіль впливу: відкритий характер голосування, необхідність точного відтворення імені кандидата та усні інструкції унеможливлювали вільне волевиявлення. Система таким чином була сконструйована для мінімізації будь-яких проявів політичної суб'єктності українського електорату, забезпечуючи керовану легітимізацію політичної переваги польського національного табору в Галичині.

Виборча корупція на межі XIX–XX століть у Галичині набула системного характеру й виступала складовою політичної стратегії польської адміністрації з метою збереження домінування в багатонаціональній провінції Австро-Угорської імперії. Однією з найпоширеніших форм стала практика прямого підкупу виборців. Вартість голосу коливалася в межах 25–80 крон, що становило до 80% середньої місячної заробітної плати міського кваліфікованого робітника. Така сума була значним фінансовим стимулом для селянського населення, особливо в умовах соціально-економічної скрути. Підкуп здійснювався як безпосередньо готівкою, так і через натяки на «винагороду» після голосування. Цей механізм доповнювався інституціоналізованим терором: формувалися спеціальні групи з 40–50 осіб, відомих як «агітатори», що діяли з відома та сприяння жандармерії та органів влади.

«Агітатори» не лише здійснювали організаційне супроводження виборчого процесу, а й вдавалися до фізичного залякування: блокували вхід на виборчі дільниці, грабували або били виборців, вилучали виборчі картки, а іноді просто

викреслювали з реєстру свідомих українців. Їхня присутність у приміщеннях дільниць забезпечувала постійний психологічний тиск на виборців, особливо на тлі відкритого голосування. У результаті відбувалося не лише порушення виборчого права, а й формування атмосфери страху, в якій українці були фактично відсторонені від реалізації свого конституційного права.

Кульмінацією системної репресивної практики стали вибори 1897 року, які отримали назву «криваві баденські вибори». Вони супроводжувалися масовими сутичками, в яких, за офіційними даними, загинуло дев'ятеро осіб, 19 було поранено, а понад 760 – заарештовано. Польська адміністрація використала ці події для організації 24 судових процесів, під час яких засуджено 149 осіб – переважно представників українського селянства, що брали участь у виборчих протестах. Таким чином, вибори були перетворені з інструменту демократичного волевиявлення на засіб придушення українського громадського руху та цілеспрямованого терору.

Окремої уваги заслуговує феномен «хрунів» – українських політичних колаборантів, які свідомо ставали інструментом польської виборчої стратегії. Їхня діяльність була об'єктом жорсткої критики української громадськості, а сам термін «хрунь», який походить від імені посла Галицького сейму Миколи Хруня, став узагальнюючим образом політичної зради, продажності та морального занепаду. Хруні не лише послаблювали українську політичну репрезентацію, а й легітимізували системні зловживання, надаючи їм фасад внутрішньої підтримки. Їхнє існування свідчить про складну моральну ситуацію в колоніальному суспільстві, де частина еліти воліла матеріальну вигоду, нехтуючи ідеєю національного визволення.

Таким чином, виборчі маніпуляції в Галичині на межі XIX–XX ст. становили не випадкові чи ситуативні зловживання, а цілісну, системно організовану практику, яка охоплювала всі ключові ланки виборчого процесу – від складання списків виборців і проведення правиборів до голосування, підрахунку голосів і контролю над громадською реакцією. Їхня реалізація спиралася на взаємодію адміністративного апарату, жандармерії, підконтрольної місцевої влади (зокрема війтів), а також мережі підкуплених агентів і колаборантів з українського середовища.

Наслідком таких багаторівневих маніпуляцій стало не лише формальне викривлення волевиявлення українських виборців і збереження політичної гегемонії польського табору, але й формування стійкої недовіри до виборчих інституцій та механізмів представництва загалом. Це спричинило тривале викривлення політичної культури, зумовлюючи апатію, цинізм і втрату віри у можливість демократичної участі серед широких верств українського населення. У сукупності такі процеси стали одним із чинників уповільнення

політичної модернізації українського суспільства в умовах імперської дійсності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лобко Н. В. Особливості передвиборчих перегонів на західноукраїнських землях в другій половині XIX ст. // Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (Суми, 19–20 травня 2022 року). Суми: Сумський державний університет, 2022. С. 48-51.
2. Чернопиский М. Генеза сатиричного типобразу «хрунь» // *Народознавчі зошити*. 2013. № 5 (113). С. 827– 838.
3. Шеремета О. М., Шумлянський В. О. Польські зловживання та українське хрунівство як елементи виборчої системи в Австро-Угорській державі у 1873–1914 рр. // *Демократичне врядування*. 2015. Вип. 15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2015_15_12
4. Jastreżbski S. Zarys historii wzajemnych stosunków polsko-ukraińskie od czasów najdawniejszych do współczesności (X–XXI w.). Katowice : [s. n.], 2011.

Lesia ALEKSIIEVETS

*Doktor nauk historycznych, profesor,
Tarnopolski Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny
imienia Volodymyra Hnatiuka
lmalex@ukr.net*

Tetiana PETRYK

*Magister historii
tetiana.petrykk@gmail.com*

Yurii PETRYK

*Doktor filozofii (PhD) w dziedzinie historii,
nauczyciel historii, Tarnopolskie Liceum nr 21–
Specjalistyczna Szkoła Artystyczna imienia Ihora Herety
yuriipetryk1994@gmail.com*

EDUKACYJNO-KULTURALNA WSPÓŁPRACA POMIĘDZY POLSKĄ A LITWĄ W KONTEKŚCIE INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ: ROLA POLSKO-LITEWSKIEGO FUNDUSZU WYMIANY MŁODZIEŻY

Kwestia edukacji i nauki nigdy nie traciła swojej aktualności, niezależnie od czasu i miejsca. Rozwój historyczny pokazuje, że edukacja i nauka są nie tylko środkami przekazywania wiedzy lub narzędziami postępu technicznego, ale często były czynnikiem rozwoju państwowości, a także sprzyjały kształtowaniu tożsamości. Współpraca edukacyjna i naukowa jest jednym z tych czynników, które potrafią budować dialog międzykulturowy. W Unii Europejskiej edukacja odgrywa rolę w